

Staatsbosbeheer en twee natuurondernemers gaan samen het beheer over een groot gedeelte van de Wilnis Bovenlanden voeren. Hier vindt de ondertekening daarover plaats van de Verklaring Natuurondernemerschap in de Wilnis Bovenlanden. Gedeputeerde Bart Krol is tweede van links.

Utrechtse aanpak: realisatie EHS met draagvlak

— Pauline Bredt (provincie Utrecht), Ivo Kokje (provincie Utrecht), Linda Groot (Programmabureau Utrecht-West)

“Over 13 jaar is het Utrechtse deel van de Ecologische hoofdstructuur een feit. Dan is ook voldaan aan de internationale natuurafspraken die voor het Utrechtse grondgebied gemaakt zijn en is er continuïteit van het beheer en onderhoud.” Daar is gedeputeerde Bart Krol zeker van. “Alle stappen die we tot nu toe samen met onze partners in het landelijk gebied hebben genomen, geven daarin het volste vertrouwen.” In dit artikel gaan we in op de wijze waarop de provincie Utrecht de uitvoering van deze opgave de komende jaren oppakt.

> In december 2010 besloot staatssecretaris Bleker de natuurinrichting van het landelijk gebied op te schorten om tot een herijking van de EHS te komen die paste bij de nieuwe financiële realiteit van Nederland. Dit was voor de provincie Utrecht reden om, vooruitlopend op eventuele ideeën van het Rijk, een eigen visie op natuur, recreatie en agrarisch ondernemerschap te ontwikkelen. Met een breed scala aan partners (Natuurmonumenten, Het Utrechts Landschap, Staatsbosbeheer, de verenging van het Utrechts Particulier Grondbezit, LTO en de Natuur en Milieufederatie Utrecht) zijn afspraken gemaakt over de realisatie van de herijkte EHS in samenhang met opgaven zoals landbouwstructuurverbetering, waterkwaliteit en -kwantiteit, recreatie en cultuurhistorie. De provincie Utrecht werkte vanaf de start van de uitvoering van het Investeringsbudget Landelijk Gebied in 2007, waar de EHS-opgave deel van uitmaakte, via meerdere gebiedscommissies aan een vitaal landelijk gebied. In die gebiedscommissies waren vertegenwoordigers van de genoemde partners en gemeenten en waterschappen vertegenwoordigd. Met door het gebied gedragen projecten, geïnitieerd en uitgewerkt door de programmabureaus van de gebiedscommissies, werd begonnen met de realisatie van een vitaler platteland en werden gronden aangekocht, vervolgens voor natuur ingericht en beheerd. Er zijn

veel succesvolle voorbeelden van projecten die samen met gebiedspartners gerealiseerd zijn. Een voorbeeld hiervan is het Noorderpark. Hier wordt ruim 200 hectare gevarieerde moerasnatuur (Natura 2000) gerealiseerd, deels door aankoop van agrariërs en verkoop aan de eindbeheerder en deels door particulier en agrarisch natuurbeheer. Andere voorbeelden zijn de Wilnis Bovenlanden (zie kader) en diverse afgesloten convenanten met landgoederen. Zo zijn in het convenant Den Treek-Henschoten afspraken gemaakt over de realisatie van een econduct, het herstel van heide en de realisatie van nieuwe natuur op landbouwgronden van het landgoed. In het convenant De Boom zijn afspraken gemaakt over verdrogingsbestrijding en realisatie van nieuwe natuur op eigendommen van het landgoed en met de gemeente Rhenen en dierenpark Ouwehand zijn afspraken gemaakt over de realisatie van natuur in de Elster Buitenwaarden. Hier zal agrarische grond van de gemeente worden ontpacht en vervolgens verkocht aan een eindbeheerder ten behoeve van nieuwe natuur.

De opgave

De afspraken tussen de partners in het gebied en de provincie zijn op 9 juni 2011 vastgelegd in het Akkoord van Utrecht. Dit akkoord is de opmaat tot de realisatie van een kleinere EHS. Afspro-

ken werd om 1506 ha nieuwe natuur te realiseren. Daarnaast wordt 1500 hectare van de eerder voor natuur begrensde gronden weer beschikbaar gesteld voor andere dan natuurdoelen. Tenslotte wordt 3000 hectare van de oorspronkelijke opgave in een zogenoemde Groene Contour gelegd. In de Groene Contour krijgen de gebiedspartijen de gelegenheid natuur te realiseren, maar daar betaalt de overheid niet aan mee. Zolang het geen natuur is, blijven de gronden beschikbaar voor andere doelen, vooral de landbouw. Het Akkoord van Utrecht was het bod van de provincie Utrecht in de onderhandelingen met het Rijk over de decentralisatie van het natuurbeleid. In 2013 zijn definitieve akkoorden met het Rijk gesloten waarmee de decentralisatie een feit is. Het Akkoord van Utrecht is hiermee overeind gebleven.

Nieuwe taken en grote verantwoordelijkheid

De provincie heeft, samen met haar maatschappelijke partners, een nieuw natuurbeleid en een nieuwe Agenda Vitaal Platteland gemaakt. In dit nieuwe provinciale beleid en uitvoeringsprogramma geeft de provincie in breder perspectief invulling aan haar ambitie, en werkt ze de gedecentraliseerde taken en verantwoordelijkheden verder uit. De essentie van het Natuurbeleid 2.0 "Netwerk van Natuur", aansluitend bij de nieuwe

Rijksbeleidslijn, is de inzet op een robuust netwerk van natuur in plaats van kleine, losse gebieden, meer aandacht voor beleefbaarheid en toegankelijkheid van natuur voor de mens en het blijvend inzetten op integratie van de te realiseren natuurdoelen met andere beleidsvelden in het landelijk gebied. Dit beleid is verder geconcretiseerd in een nieuw uitvoeringsprogramma Agenda Vitaal Platteland. Ook werd het uitgangspunt om te sturen op hoofdlijnen in plaats van in detail op individuele soorten, om daarmee meer vertrouwen te bieden aan de eindbeheerders. Tevens is het beleid gericht op het versterken van de maatschappelijke verantwoordelijkheid en in te zetten op nieuwe financieringsmodellen om het natuurbeleid minder afhankelijk te maken van overheidsfinanciering.

Deze laatste twee keuzes zijn nadrukkelijk in overeenstemming met de afspraken die Rijk, provincies en maatschappelijke partijen hebben gemaakt in het Akkoord Manifestpartners. In dit akkoord is afgesproken dat de manifestpartners nadrukkelijker betrokken worden bij de realisatieopgave. Dit is mede ingegeven door de gelijkberechtigingsdiscussie, waarin de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ageerde tegen de (in hun ogen) onterechte bevoordeling van de terreinbeherende organisaties bij de aankoop, inrichting en beheer van natuurgebieden. In het

foto's Provincie Utrecht

nieuwe Utrechtse natuurbeleid kijkt de provincie mede gegeven de wens om meer maatschappelijke partners te betrekken bij de uitvoering, nadrukkelijker naar andere geschikte beheerders dan de 'traditionele' beheerders waarbij doelrealisatie en efficiëntie voorop staat.

Concreet betekent dit dat gronden in de EHS voortaan niet meer worden doorgeleverd, maar marktconform aan een beheerder zullen worden doorverkocht. Daarbij stelt de provincie eisen aan de inrichting en de kwaliteit van het beheer en sluit geen enkele geïnteresseerde, potentieel geschikte beheerder op voorhand uit.

Als verdere uitwerking van het nieuwe Utrechtse natuurbeleid heeft de provincie vervolgens ook een nieuw grondbeleid vastgesteld voor aankoop, voor het realiseren van natuur op eigen grond (zelfrealisatie) en voor de verkoop van ruil- en natuurgronden. Met de vaststelling van dit grondbeleid zijn instrumenten beschikbaar gekomen als het opnieuw instellen van de aankoopplicht, het bieden van ruimte voor zelfrealisatie en het bieden van mogelijkheden voor volledige schadeloosstelling. Door inzet van een planmatige aanpak, concrete afspraken over een verantwoordelijkheidsverdeling tussen de gebiedscommissies en de provincie en een goed evaluatie-instrumentarium kan de provincie met haar gebiedspartners weer tot realisatie van nieuwe natuur komen.

Nog niet alle hobbels zijn genomen

De provincie heeft nog ruim een decennium om haar ambities voor het landelijk gebied te realiseren. Maar vooruitkijkend constateert de provincie een aantal belangrijke dilemma's en vragen waarover zij de komende tijd met haar partners in overleg zal treden. Dit is onder meer de financiering van de aankopen waar de terreinbeherende organisaties (en specifiek Staatsbosbeheer) mee te maken krijgen, uitgaande van de afgesproken verkoopprocedure die recht doet aan gelijkberechtiging en markconformiteit.

Daarnaast zal de provincie nadrukkelijker particulier- en agrarisch natuurbeheer stimuleren en ondersteunen bij een gezamenlijke wens om tot natuurrealisatie te komen. Een open en constructieve houding van zowel de provincie als de terreinbeherende organisaties is daarbij essentieel. De positie van de terreinbeherende organisaties in het landelijk gebied is verslechterd nu zij er niet meer zondermeer van uit kunnen gaan dat zij de gronden krijgen terwijl ze vaak jarenlang over inrichting en beheer hebben meegepraat. De provincie Utrecht ziet de betreffende terreinbeherende organisaties nadrukkelijk nog steeds als belangrijke kennispartners bij de realisatie van de natuurdoelen en wil hen nadrukkelijk blijven betrekken bij de realisatie van haar natuurdoelen. De provincie gaat gesprekken met ze aan over

hun nieuw in te nemen positie en over de wijze waarop de provincie hen kan helpen bij het realiseren van hun doelstellingen.

De uitvoering van de herijkte EHS heeft zich tot op dit moment vooral geconcentreerd op de gebieden waar al draagvlak gevonden is. De grote uitdaging is nu om enerzijds het benodigde tempo in de realisatie te krijgen en tegelijkertijd zoveel mogelijk draagvlak te behouden en te creëren. Om de kosten van de realisatie beheersbaar te houden, wordt gezocht naar nieuwe financieringsconstructies waarbij Utrecht nadrukkelijk ook de samenwerking met haar huidige gebiedspartners wil behouden. Doelbereik en kostenefficiëntie zijn bij het zoeken en uitvoeren van nieuwe financieringsconstructies continu het uitgangspunt.

Met de totstandkoming van de diverse akkoorden met het Rijk, het nieuwe provinciale natuurbeleid en de daaruit volgende uitvoeringskaders en de voorgenomen uitvoering in nauwe samenwerking met haar gebiedspartners is Utrecht, circa zeven jaar na de eerste bewegingen van decentralisatie van het natuurbeleid naar de provincie onder de Wet Inrichting Landelijk gebied, nu volledig klaar voor de realisatie van de aan haar toegedeelde taak op het gebied van natuur.<

De Wilnisse Bovenlanden

Het gebied de Wilnisse Bovenlanden ligt langs het oude veenriviertje de Kromme Mijdrecht, op de grens van Utrecht en Zuid-Holland. Het is een weidse polder doorsneden door vele sloten, geliefd bij meerdere soorten (kritische) weidevogels. Het gebied ligt tussen de Nieuwkoopse Plassen, de Vinkeveense Plassen, Botshol en de Vechtplassen.

De natuurbegrenzing en natuurdoelen van De Bovenlanden zijn in 2001 vastgelegd in natuurbeheerplannen. In totaal is daarmee binnen beide provincies circa 470 hectare natuurontwikkelingsgebied begrensd. Omdat het gebied in twee provincies ligt was extra afstemming nodig. In het Utrechtse deel van de Wilnisse Bovenlanden is nu 220 hectare in bezit van Staatsbosbeheer. De overige gronden zijn in eigendom van particulieren, voornamelijk melkveehouders.

De natuurontwikkeling binnen de Wilnisse Bovenlanden richt zich primair op het herstel van de oorspronkelijke natuurwaarden zoals nat schraalland, weidevogelgrasland (grutto, tureluur en slobeend) en natuurvriendelijke oevers. De Wilnisse Bovenlanden vormen een onderdeel van de ecologische verbinding tussen de Nieuwkoopse Plassen en de Vinkeveense Plassen.

Bijzonder in dit gebied is dat Staatsbosbeheer en twee natuurondernemers samen het beheer over een groot gedeelte van de Wilnisse Bovenlanden gaan voeren. De natuurondernemingen gaan ieder ongeveer 100 ha (weidevogel)grasland beheren. De helft daarvan wordt hun eigendom om het bedrijf een stevige basis te geven, en de andere helft pachten ze van Staatsbosbeheer. Om hun grondpositie te versterken worden er gronden geruild tussen de ondernemers, BBL en Staatsbosbeheer. Deze ruil legt een basis onder de natuurontwikkeling en het beheer van de Bovenlan-

den en is daarom erg belangrijk voor het behalen van de natuurdoelen. Dat is ook de reden dat Staatsbosbeheer bereid is om deze uitzonderlijke stap te nemen.

De natuurdoelen worden gerealiseerd binnen de melkveebedrijven. Voor het gebruik van mest en voor het maaien en beweiden is een mozaïek ontwikkeld om de natuurdoelen en de bedrijfstechnische mogelijkheden zo optimaal mogelijk op elkaar af te stemmen. Het gebied, inclusief de gronden van natuurondernemers, krijgt een robuust en samenhangend peilbeheer, gericht op de functie natuur en de natuurdoelen. Er is geen sprake meer van onderbemaling. Een deel van de laaggelegen percelen wordt opgehoogd voor gebruik als grasland, een ander deel gaat dienen als vestigingsplas-dras voor weidevogels. Op deze manier is er ruimte voor twee gezonde natuurbedrijven binnen het natuurgebied de Bovenlanden, zijn er koeien in de wei en worden de natuurdoelen bereikt. De betrokken partijen hebben hierover in de zomer van 2013 de afspraken vastgelegd in de Verklaring Natuurondernemerschap in de Wilnisse Bovenlanden.